

INTERVJU SA ILIROM ĐINOLIJEM

Priština | Datum: 22. i 29. novembar, 2018

Trajanje: 157 minuta

Prisutni:

1. Iljir Đinoli (Intervjuisani)
2. Kaljtrina Krasnići (Vodila intervju)
3. Aurelja Kadriu (Vodila intervju)
4. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[ ] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

[Ovaj deo intervjua je sproveden 22. novembra 2018.]

Prvi Deo

Aurelja Kadriu: Možete li nam se predstaviti i reći nešto o uspomenuama iz Vašeg ranog detinjstva? Mesto gde se rođeni, u kakvom je okruženju bilo i čega god se sećate iz detinjstva.

Iljir Đinoli: Zovem se Iljir Đinoli. Potičem iz stare porodice u Gnjilanu, kažu da je moja porodica bila ta koja je osnovala grad, porodica Đinoli. Moji roditelji su bili prosvetari. Moj brat je predavao matematiku, dok je moja majka bila učiteljica mlađim razredima osnovne škole. Uspomene koje nosim iz mog rodnog grada su uglavnom vezane za osnovnu školu, ali više čak za srednju školu jer je to vreme kada se formiramo, u smislu da se tada stvaraju prvi odnosi koji traju najduže.

Iz ranog detinjstva se sećam kad sam krenuo u prvi razred, bio sam odlučan da odaberem mog učitelja, iako se sećam da je moj učitelj predavao u školi koja je bila 20 minuta od najbliže škole a ona je bila pet minuta od moje kuće. Doduše odlučio sam se da je učitelj veći prioritet od hodanja... Učitelj Sinan, imao je veliki uticaj na moj razvoj pogotovo što se tiče čitanja i pisanja, što se naravno dalje razvija u višim razredima kada sam promenio školu to jest Kada sam se vratio u školu koja je bliža mojoj kući ali isto u gimnaziju Gnjilane.

Sećam se da sam oklevao kada sam krenuo u prvi razred jer je to velika promena naravno, čak nisam ni išao u školu dva dana. Pošto je moja majka bila učiteljica u školi ona je rekla mom ocu: "Iljir neće da ide u školu", "Dobro", on je rekao, "Ja ću da ga odvedem u školu sutra, ići ćemo zajedno". Ali onda sam se predomislio i rekao sam: "Ne, ići ću sam". I to je nešto što mi vezuje za početak mog obrazovanja mislim, prvog razreda 1968.

Još nešto čega se sećam iz osnovne škole je moj razredni starešina, kada sam bio u višim razredima koji utiču na moj razvoj, u smislu da me usmeravaju ka tehničkim naukama. Govorim o mom učitelju tehnočkog crtanja, koji je insistirao da učenici uče o kulturi, mislim hteo je da nas nauči kulturi tehničkog crtanja, tehničkim vežbama, mislim radom sa modelima, Danas nauči kako da radimo na konstrukcijskom modelu, modelu u električnoj tehnologiji, mašineriji... Mislim, ovo je jako uticalo na moj razvoj kao osobu koja je kasnije fokusirana na tehniku.

Naravno imam uspomene iz škole koje potiču iz igara sa prijateljima i ponekad se prijateljstva stvaraju zbog toga koji sport igrate i koji sport volite i tako se brže približimo jedni drugima. Mislim voleo sam sport iako nisam bio fizički spreman da mi to bude profesija ali međutim zbog igara kao fudbala i košarke su se jačala prijateljstva.

U gimnaziji bio sam deo odeljenja koje je bilo jako blisko, naša prijateljstva traju i do danas, mi se često okupljamo sa školskim drugarima, često idem u Gnjilane baš zbog mojih prijatelja. Za četiri godine u gimnaziji, mogu reći da smo mi taj tip prijatelja koje jedino razdvaja san.

Aurelja Kadriu: Htela bih da se zadržimo na detinjstvu, a onda možemo da pričamo o gimnaziji. Koliko braće i sestara imate?

Iljir Đinoli: Nas je troje dece. Ja sam najmlađi u mojoj porodici. Moja sestra Teuta je električni inženjer, moj brat Agron je građevinski inženjer, on živi u Sjedinjenim Američkim Državama od 1995. Kao učitelj matematike, moj otac ima velikog uticaja na činjenicu što smo odlučili da studiramo tehničke nauke, možda zato što je mislio da je inženjerstvo profesija koja otvara mnoga vrata i da se lakše nalazi posao sa njom. Ali je za nas kao učenike osnovne i srednje škole bilo nekako sramotno da ne znamo matematiku pošto je naš otac bio profesor u Gnjilanu, bio je u *Normale*¹ onda je bio u srednjoj Tehničkoj školi.

Moja sestra je šest godina starija, a moj brat je dve godine stariji od mene. Uvek sam bio bliži mom bratu, zbog godina i igara, onda tokom naših studija ja sam mu se pridružio. Imali smo šansu da učimo zajedno tri godine a onda smo bili vezani jedno za drugo čak i posle naših studija jer su nam profesije bile slične. Ja sam arhitekta, on je građevinski inženjer. Mi smo ja sam još uvek, nastavljam da budem profesor na Univerzitetu, on je pre bio, ali se preselio u Sjedinjene Države '95. jer se pronašao tu. Bez obzira na pokušaje da se vrati, on je ostao u Sjedinjenim Američkim Državama.

Kao deca nikad nismo imali neku vrstu, kako reći, nismo se svađali jedni s drugima pošto je sestra bila starija. Ali ipak, sećam se da se nismo tukli [u igri] kad smo bili deca. Možda je vreme bilo drugačije, što se tiče obrazovanja i deca su se češće tukla tada nego danas. Ali ipak sećam se da smo se retko drugi jedni s drugima zbog nečega ili...

Naravno ja sam bio najmlađi i pokušao sam da pratim korake moje sestre i brata, pogotovo u školi ili... Često su mi pomagali kada mi je trebalo, kada sam imao problema sa nekim predmetom. Na primer, naučio sam da igram košarku od mog brata, on je naučio pre mene, a ja sam naučio tako što sam ga pratio... Čega još se sećam...

---

¹ Normalna škola je otvorena u Đakovici 1948. godine kako bi obučavala nastavnike koji su bili potrebni za novo otvorene škole. Sa izuzetkom kratkog intervala tokom italijanske fašističke okupacije na Kosovu tokom Drugog svetskog rata, ovo su bile prve škole na albanskom jeziku koje je Kosovo ikada imalo. 1953. godine normalna škola je bila premeštena u Prištinu.

Sećam se da sam jedva čekala da dođe zima i da padne sneg. Blizu našeg stana bilo je brdo i imali smo ogromne drvene sanke, kakve u stvari niko u gradu nije imao jer smo ih kupili negde u Sloveniji. To su bile ogromne sanke na koje je moglo da stane troje ljudi. Svaki put kad je padao sneg, mi bismo se popeli na brdo, to je bio kao ritual za ljude koji su živeli u tom delu grada, da se popenju na vrh i spuste dole, gde se sada nalazi autobuska stanica. To je bilo nešto što sam ja radio sve do prve ili druge godine gimnazije. A onda sam dao sanke deci mog komšije.

Aurelja Kadriu: Ko Vam ih je doneo iz Slovenije ?

Iljir Đinoli: Ako se ne varam, moj otac ih je doneo iz Slovenije ili je zamolio nekoga da to uradi, ili ih je kupio u Skoplju ali su proizvedene u Sloveniji, nisam siguran.

Aurelja Kadriu: Da li je Vaš otac putovao kao profesor tada, da li imao priliku da putuje?

Iljir Đinoli: Moj otac je politički progonjen tokom '50ih, bio je progonjen od svojih studija u Beogradu i ondaga je to pratilo svuda gde je išao, čak i kada se vratio u Gnjilane i krenuo da predaje. Tako da, 1958. godine, kada se već rodila moja sestra, on je morao da se seli, zapravo da pobegne iz Gnjilana i da se preseli u Skoplje kod svog strica, zajedno sa mojom majkom i mojom sestrom. Ostao je u Skoplju do 1961. godine.

Aurelja Kadriu: Zašto je bio progonjen?

Iljir Đinoli: Bio je politički progonjen u doba Rankovića² i uvek je bio pod pritiskom. U to vreme je bilo puno, kako reći, situacija gde su ljudi bili pogubljeni, jedan trenutak nepažnje je bio dovoljan vlastima da vas pogube. Moj otac je doživeo jednu takvu situaciju jedne večeri, pozvali su da tačno na brdo o kom sam vam pričao, gde smo se sankali, oni su ga pozvali tu na sastanak. Moj otac je shvatio da je njihov cilj bilo nešto drugo i pričao je s mojim dedom i oni su se odmah preselili u Skoplje, gde im se pridružila moja majka.

To je bilo uglavnom zbog političkih stavova mog oca, mislim odmah nakon 1950. kada su bili prvi izbori i prvi popis stanovništva, postojao je veliki pritisak Srba na stare porodice da se izjasne kao Turci. U to vreme moj otac je bio u Beogradu i napisao je pismo roditeljima u kom je pisalo: "Ako se izjasnite kao Turci, ne smatrajte me vašim sinom više". I naravno, pošto je tada bila UDBa, otvorili su pismo i pročitali ga, i uvek su ga čuvali kao razlog da progone mog oca.

Ali takođe, kada se vratio jer se broj albanskih učitelja postepeno povećava mislim, bilo je potrebno da se otvore škole, odeljenja, srednje škole na albanskom. S druge strane, pritisak UDBe je imao za cilj da obeshrabri Albance od nastavljanja obrazovanja. Vratio se u Gnjilane 1961. kad se otvorila *Normala* i

---

² Aleksandar Ranković (1909-1983) je bio srpski partizanski heroj koji je postao ministar unutrašnjih poslova u Jugoslaviji i šef vojne inteligencije posle rata. Bio je ekstremista koji je uspostavio režim terora na Kosovu, koji je on smatrao za bezbednosnu pretnju Jugoslaviji, od 1945. do 1966. kada je isteran iz Komunističke partije i proteran na svoje privatno imanje u Dubrovniku do njegove smrti 1983. godine.

radio je tu od tada sve do 1970, ili '71. ako ne grešim, kad je počeo da radi u Kvalifikacionom centru za radnike, gde je podučavao matematiku i profesionalnu obuku, to je kao zanatska škola, tako nekako.

Radio je i u Prištini neko vreme, u Ajvalija naselju i kod osnovne škole Meto Bajraktari, ako se ne varam, ali se opet vratio u Gnjilane. Od '77. do '87 kad se penzionisao, radio je u Tehničkoj školi.

Aurelja Kadriu: I kako je to uticalo na... Pomenuli ste ranije da je takođe progonjen u Rankovićevo vreme, krenuli ste u školu '68. kako, da li je ikako uticalo na Vas kao dete?

Iljir Đinoli: Bio sam mlad ali moj brat i sestra nisu mogli da... Mislim da nisu shvatali šta se dešavalo, ali takođe naš otac nikad nije to pokazivao kod kuće. Sećam se samo da, na primer, '73. ako ne grešim, bilo mu je zabranjeno da predaje četiri godine, tačno zbog političkih razloga. Sećam se ovog perioda jer mu nije bilo dozvoljeno da radi u prosveti i krenuo je da radi građevinski preduzeće sve dok mu nisu dozvolili da se vrati prosveti '77. godine. Iskreno, nije nas to mnogo pogodilo jer smo bili deca i nismo shvatali ove stvari. Ali siguran sam da je moja majka razumela to, moja porodica, njegovi roditelji, moji baka i deda kao i strine i stričevi.

Aurelja Kadriu: Kakvu je ulogu imala Vaša majka u celoj ovoj situaciji? Kako pamтите Vašu majku...

Iljir Đinoli: Moja majka je, kako reći, kao drugi učitelj kod kuće. Mislim, svaki put kada smo suočeni nekim problemom ili smo hteli da pitamo nešto, ili eventualno imali neke školske zadatke, ona je bila tu za podršku, ili da objasni situaciju učitelju, govorim o sebi pošto jer mi je bila blizu [u školi]. Naravno, onda imate druge uobičajene probleme sa roditeljima, ali međutim kada imate učitelje kod kuće, naravno da nam je bilo lakše da prevaziđemo poteškoće sa domaćim zadatkom, pamćenjem pesmice i šta još... Mislim, to je bilo nešto jako prijatno za nas kao učenike.

Šta još mogu da kažem o detinjstvu. Šta su moji roditelji uvek imali, i šta smo mi videli kao njihovu obavezu da uče, mislim, da budu dobri đaci, da razumeju da je obrazovanje moranje. Sećam se da je moj otac uvek govorio da je obrazovanje jedini put ka napretku za albanski narod. Mislim, obrazovanje je vrsta životne posvećenosti i mislim da su ostavili trag na nas isto, mislim, šta da radimo i šta sam radio celog života od '88. pa do sada na Univerzitetu, ja sam pokušavao da... Da bar prenesem znanje koje sam stekao, ali isto i da otvorim nove horizonte za učenike, mislim da oni mogu da prave izbore. Nikad nisam bio prestrog, kako smo mi navikli da učimo od ranih vremena, mislim, u jednom smeru - "To je to i tako je".

Promenio sam pristup davno i mislim da sam uradio nekako zasnovano na tome što sam nasledio od roditelja. Oni su uvek obraćali pažnju na zdravlje, uvek su radili, da bi pazili na naše zdravlje kroz zdravu hranu. Novac je bio ograničen u to vreme, posebno za one u prosveti, pa su oni pazili da ne troše novac na nepotrebne stvari. Moj otac je uvek insistirao na tome da provedemo barem petnaest dana na moru u Ulcinju, zbog mora i peska... Takva stvar nije bila laka za to vreme, ali je moj otac bio odlučan da uživamo na moru zahvaljujući njegovoj ušteđevini. Da uživamo na moru radi zdravlja, ne zbog luksuza.

To je naravno ostavilo trag na nas, na našu želju za putovanjem, ali međutim, prilike su u to vreme bile jako ograničene, u finansijskom smislu ali takođe i u smislu kretanja. Čega još se sećam? Ili nešto što je... Sećam se da je moj otac bio taj koji je kupio jedan od prvih automobila u Gnjilanu. Kupio je auto 1967. godine. Auto u kom smo putovali do Ulcinja tada, kroz Čakor, vrlo težak planinski put koji nije afaltiran do dan danas. A 1968. smo takođe putovali u Tursku, Izmir, čak i taj put je bio težak tada zbog loše infrastrukture.

Aurelja Kadriu: Išli ste u Izmir kolima?

Iljir Đinoli: Da. 1968. godine, naravno, odmorili smo se u Istanbulu.

Aurelja Kadriu: Sećate li se tog iskustva?

Iljir Đinoli: Sećam se jako dugog putovanja, proveli smo možda nedelju dana u Varni, u Bugarskoj, ako se ne varam. Onda smo otišli u Istanbul preko Varne. Rođaci moje mame su se preselili tokom '50ih i živeli su u Istanbulu. Sećam se da smo ostali tu četiri ili pet dana i... Onda smo krenuli u Izmir. Izmir je isto oko 900 kilometara od Istanbula, išli smo tu do stričeva, koji su se isto preselili u Tursku tokom '50ih. Sećam da smo na putu stali i u Jedrenu i posetili džamiju Jedrena, to je velika džamija o kojoj sam kasnije učio na fakultetu, džamija sultana Selima. Do tada, ili do skoro je bila najveća džamija, ali sad ima i najveću kupolu od svih džamija na svetu. Mislim, mi govorimo o 16. veku, to je delo arhitekta Sinana, Mimar Sinan.

Aurelja Kadriu: Kakav je bio Istanbul?

Iljir Đinoli: Ne sećam se puno iz Istanbula. Samo se sećam Galata mosta i kad smo otišli, to je bilo u Bursi ako ne grešim, ili u Istanbulu, ne znam, prelaska mora brodom koji nije bio pogodan za automobile, ali pošto Turci improvizuju sve, improvizovali su čak i ovo. I rizikovali smo jer u suprotnom bismo propustili trajekt i da ne bi čekali dugo, išli smo brodom. Posle toga sam dosta puta bio u Istanbulu, ali od tog puta se ne sećam puno jer sam imao šest godina, ali ću se uvek sećati Galata mosta.

Aurelja Kadriu: Zašto mislite da Vam je most tako jaka uspomena?

Iljir Đinoli: Most je nekako mesto sastanka svima, i tu je kraj čaršije, *Kapalıçarşı* [Veliki Bazar], kraj Masar čaršije kod Galata mosta, tu je i nova džamija, ili Jeni Cami. Tu je stanica odakle možete da odete na stranu gde je Karakoj i Bernouli a sa druge strane je Bajazit i Aksaraj. Mislim, deo gde su išli i obično naseljavali ljudi sa Kosova i iz Balkanskih zemalja.

Tako da mislim da se zato sećam Galata mosta. Ali je to takođe bio i jedini postojeći most jer u to vreme Bosforski most nije postojao. Bosforski most je sagrađen '72. Nije bilo nijednog drugog mosta na Zlatnom rogu ili kako ga zovu Haliç. Galata most je bio jedini i bio je važan jer takođe može da se otvori na sredini da bi brodovi mogli da prođu na drugu stranu. Mislim, možda se i zato sećam, jer je mogao da se otvori i zatvori.

Aurelja Kadriu: Koje godine ste išli u gimnaziju?

Iljir Đinoli: Gimnazija? Krenuo sam u gimnaziju 1976. i završio 1980. godine.

Aurelja Kadriu: Kako Vam je bilo, kako pamтите gimnaziju?

Iljir Đinoli: U to vreme gimnazija je bila opšta, mislim, upisivali ste se kao učenik koji nije mogao da bira odeljenje, to ste mogli tek u drugoj godini. Neki bi birali prirodne nauke, gde su nauke dominirale, ili društvene nauke gde su društvene nauke i jezici bili glavni. Krenuo sam kao odličan đak iz osnovne škole i zato nisam morao da polažem ispit za upis. Inače, učenici sa slabijim ocenama su morali da polažu ispit. Sećam se gimnazije, dosta se sećam iz tog vremena. Školska zgrada je bila nova kada sam se upisao, gimnazija Zenel Hajdini je otvorena 1974...

Aurelja Kadriu: Nosila je isto ime?

Iljir Đinoli: Da. Mislim, došao sam u gimnaziju tri godine kasnije [nakon što je sagrađena] i to je bilo nešto posebno. Časovi su se držali u zasebnim učionicama za svaki predmet, bile su opremljene nastavnim sredstvima za svaki predmet. Na primer, imali smo kabinet za biologiju, hemiju, fiziku, tehničko crtanje, gde je isto bio i fotografski klub. Onda smo imali kabinet za lingvistiku kao što je engleski, latinski i francuski, ko god je hteo da uči francuski naravno. Nastava se obavljala tako što smo mi išli iz jednog kabineta u drugi, nismo imali našu učionicu sve do treće godine, ako se ne varam, to prestaje posle prve godine.

Ali međutim, škola je još uvek bila nova i mi smo bili srećni zbog toga što imali salu za fizičko, što nismo imali u osnovnoj školi. I dani kojima smo imali fizičko su nam bili posebni, uvek smo ih jedva čekali, jer smo hteli da se igramo sa prijateljima. Naravno, ne bismo se uvek igrali jer je bilo i vežbi koje nismo baš voleli, ali ipak, to je bio odličan način da se razbije rutina sedenja i slušanja.

Većina nastavnika koje smo imali su uticali na moje obrazovanje. Na primer, moj razredni starešina koji je bio i moj nastavnik tehničkog crtanja, hteo je da mi pišemo i crtamo lepo, učio nas je fotografisanju. On je nama omogućio da koristimo sredstva iz fotografskog kluba da bismo naučili da slikamo prijatelje ili lične slike i tako dalje. Mislim, to iskustvo koje nije bilo dostupno svima.

Onda je bio moj pokojni nastavnik fizike koji nam je predavao fiziku na način kog se još uvek sećam, mislim da je način kako je organizovao razred bio poseban. Bio je poseban za gimnaziju i možda za celo Kosovo, jer se trudio da uključi svakoga u proces i da pita... Mislim, postavljao je pitanja koja neće nužno oceniti, tako da nije bio stresan proces. Mislim, uvek smo mogli da damo odgovor opušteno da bi naučili fiziku a ne da učimo, kako reći, vrlo teoretski i teško razumljivo ono što se ne uči u praksi. Sve što sam naučio iz fizike sam koristio na fakultetu, naravno uvek povezujući sa fizikom koju smo učili u arhitekturi poput mehanik ili konstrukcijske fizike i tako dalje.

Naš nastavnik engleskog je takođe bio vrlo dobar, i naravno, ko god je hteo da uči engleski, mogao je da uči od njega. Veći deo mog znanja engleskog je u sistemskom smislu, to jest gramatika i sintaksa, to sam učio u gimnaziji. Nikad nisam išao na kurseve engleskog, ali danas mogu da pričam i pišem bez ikakvog problema. Uvek sam radio i pisao na engleskom do mog doktorata. Što se tiče sistemskog znanja jezika, to sam sve u školi naučio. Malo u osnovnoj školi, da budem iskren ali veći deo u srednjoj školi.

Takođe sa nastavnikom albanskog koji je insistirao da naučimo jezik. Da naučimo da pišemo i pričamo standardni jezik bez ijedne greške, ali takođe i književnost... On nam je predavao književnost koja je često, za to vreme bila, da ne kažem zabranjena, ali uvek se diskutovalo da je prikladna za decu ili ne. Mislim, većina naših nastavnika koji su nam predavali su imali uticaja na moj dalji razvoj.

Aurelja Kadriu: Čega se sećate iz svojih prijateljstava?

Iljir Ćinoli: Iz prijateljstava, moji drugovi iz odeljenja su bili jako bliski, uvek smo išli na izlete ili rođendane zajedno da se zbližavamo. I to možda nije bila česta pojava tada, ali imali smo mešana prijateljstva, ne samo muškarci, nego i žene. Naravno, u gradu kao Gnjilane, koji je bio dosta manji nego danas, i bio je drugačiji istorijski kontekst, tokom '70ih... Bilo je drugačije za muškarce i žene da se druže zajedno, pogotovo posle škole.

Čak izlasci u kafiće je tada bila retkost, ali mi bismo se družili kod kuće ili bi eventualno otišli u bioskop ili na školsku igranku. Na primer u diskoteku smo išli subotom jedno vreme, tada se išlo u školu i subotom, bio je radni dan. Sećam se da je bila diskoteka subotom uveče. Osim diskoteke, bilo je dosta večeri poezije, imali smo i sportske turnire u fudbalu i košarci... I sve je ovo doprinelo tome da se zbližimo. S nekim prijateljima se viđamo češće i to je naravno vezano za broj, jer prosto ne možete da okupite veliku grupu ljudi zajedno. Ali generalno, svi smo bili prilično smešni i to je valjda zbog našeg razrednog, on je pružao podršku, mislim, tražio je od nas i disciplinu ali je i pružao podršku za bilo kakvu aktivnost za koju smo ga pitali da nam se pridruži... Dakle, bio nam je prijatelj. Još uvek održavamo prijateljstvo s našim razrednim.

Rekao sam vam o našoj godišnjoj rutini, kada naši prijatelji iz dijaspore dođu na Kosovo za odmor, mi se ovek okupimo jedne letnje večeri da se prisetimo tih vremena. Čak iako je situacija drugačija sada, većina prijatelja su u drugim profesijama, ali uglavnom pričamo o prošlosti, prisećamo se prijateljstva i tako dalje. Još nešto? [obraća se intervjueru]

Aurelja Kadriu: Interesuje me, ljudi su nekako u srednjoj školi više svesni o svom okruženju. Da li ste imali običaj da doživite grad drugačije u srednjoj školi? Kakvo je bilo Gnjilane, kako ga pamтите?

Iljir Ćinoli: Put od kuće do škole je trajao barem 20-25 minuta. Mislim, krenuo bih u školu u 7 ujutru, dakle morao sam da se probudim jako rano. I to mi je uvek bila rutina koju održavam i danas sa svojom decom, moramo da doručujemo pre nego što izađemo iz kuće. Kao dete ne volite to toliko ali onda se naviknete i postane dobro jer stvarate red, znate da morate da jedete tri puta dnevno i onda ste fizički i psihički spremni da pratite nastavu.

Ići peške do škole mi je možda trebalo oko dvadeset minuta jer sam morao da hodam brzo ujutru, obično je grad bio dinamičan jer svaki posao u javnom sektoru je tada počinjao u 7 ujutru. Ali vraćanje kući iz škole je uvek trajalo duže zato što nisam žurio da stignem kući pa bismo stali i pričali i stali onde gde se dele ulice od prijatelja, jedan [prijatelj] bi otišao u prvoj ulici, drugi u drugoj, i ja bih na kraju uvek ostao sam nekih deset ili više minuta.

Doživljavao sam ili učio o gradu šetajući. Neke zgrade su bile tu tada, neke su sagrađene u međuvremenu. Uvek sam hteo da idem u bioskop, čak i kad sam bio mali, a tek u gimnaziji. Mislim, ne bismo propustili skoro nijedan film. Mi smo, osim toga što smo voleli fudbal i navijali, pogotovo smo voleli rukomet kada se takmičio Gnjilanski Božur u drugoj ligi bivše Jugoslavije. Sećam se isto da sam napravio zastavu da bih bio u sredini navijača.

Obično su mečevi bili nedeljom, mislim, skoro nikad nisu bili subotom, uglavnom nedeljom. Tokom dana bi išli na rukometne mečeve, obično su bili oko 10 ujutru ili kasnije, zavisi od sezone, i onda oko 2 ili 4 popodne bi išli da gledamo fudbal, a kasnije i košarku. Kada sam krenuo da se bavim aktivnije košarkom, išli bismo i košarkarške mečeve, kasnije čak i u drugim gradovima na Kosovu.

Aurelja Kadriu: Jeste li igrali u nekom timu ili samo radi zabave?

Iljir Đinoli: Ne, igrao sam košarku, uglavnom smo igrali sa prijateljima u gimnaziji ali takođe i blizu škole gde sam završio osnovnu. Uvek smo se okupljali uveče kada učenici završe sa školom i bila je dobra atmosfera. Neko vreme sam igrao sa juniorima tima u Gnjilanu ali onda... To je bilo u četvrtom razredu gimnazije tako da kad sam završio školu, bilo je vreme da se ide na fakultet. Pre odlaska na fakultet, sistem se promenio i morali smo da služimo vojni rok u vojsci Jugoslavije. Dakle, otišao sam u vojsku odmah posle gimnazije, i nastavio sam studije kada sam se vratio.

Aurelja Kadriu: Gde ste služili vojni rok?

Iljir Đinoli: Bio sam u Požarevcu, grad na severoistoku Srbije, 90 kilometara od Beograda. Inače, to je rodni grad Slobodana Miloševića. Sećam se skoro svega iz tog vremena, pogotovo pamtim filmove koje sam gledao tada jer je cilj vojnika bio da ode u grad iz baraka, a drugi cilj je da odemo kući za odmore.

Obično kad smo izlazili, bila su dva bioskopa u gradu, svi su prikazivali nove filmove, tada nove filmove... Kruženje filmova nije bilo kao danas, mislim, novi filmovi bi obično stizali sa festivala, beogradski festival je bio kako da kažem, kao zbirka svih najboljih filmova iz sveta. Prvo su se prikazivali u Beogradu, onda bi išli na druga mesta. Pošto je Požarevac blizu Beograda, znači da bi filmovi o kojima smo čuli došli u Požarevac i naravno onda bismo ih gledali kad smo znali da će stići.

Kosa je jedan od filmova kojih se sećam iz vojske, od Miloša Formana, ne znam da li ste... [obraća se intervjueru]. To je samo jedan od njih jer je bilo toliko filmova da ne mogu da se setim sad, ali iskreno, filmovi su bili ono što mi je držalo raspoloženje u vojsci jer je bilo vrlo... Kad sam otišao u vojsku, imao

sam samo 53 kilograma, i vežbe koje smo morali da radimo nisu bile toliko teške ali su se ponavljale svakog dana i jednostavno je bila rutina koja se pretvorila u monotoniju.

Onda, nemogućnost komuniciranja sa porodicom kada ste hteli je bilo vrlo problematično za nekoga ko je mlad kao ja u to vreme, imao sam 18 godina. Takođe i strah, strah od novog okruženja, novih ljudi, ljudi iz svih krajeva, iz svake kategorije, bilo je ljudi iz dalekih sela recimo Bosne, koji nisu imali nikakvog znanja uopšte, i onda imaš one iz Beograda na primer, koji su naravno na višem stepenu od nas, zbog razvoja Beograda. Mislim, mešano društvo gde ste se često plašili ili kako da kažem, oklevali da stvarate prijateljstva. Mislim, uvek je postojala grupa ljudi koji su bili bliski, na primer Albanci, ili možda Srbin, ili neko drugi iz tvoje zemlje, koji je blizak tebi.

Aurelja Kadriu: Kakav je bio bioskop u Gnjilanu? Pomenuli ste ranije...

Iljir Đinoli: Bioskop u Gnjilanu je bio u centru grada, gde je sada pozorište. U to vreme je bio oboje, pozorište i bioskop, bio je dom kulture, kada su hteli da prikazuju filmove oni bi spustili zavese, onda kad su bile predstave, digli bi zavese. To je bilo amatersko pozorište Gnjilana ali je uvek bilo to dobrih predstava. One se još uvek pamte.

Aurelja Kadriu: Kako se zvalo u to vreme?

Iljir Đinoli: Dom kulture, ne sećam se da li je imalo ime ili ne. Samo smo ga tako zvali, kao bioskop ili pozorište, ali je na istom mestu. Obično je bio bioskop, kako da kažem, jedan film se prikazuje tri puta, nedeljom filmovi počinju u 10 uveče onda subotom je bilo filmova koji počinju u 3 popodne. Obično je bilo... U stvari, bila su dva prikazivanja, jedno u 5 popodne a drugo u 7, subotom je ponekad bilo filmova koji počinju u 3 popodne. Ali je zavisilo od filma, kako da kažem, jedan film dolazi... Mislim, bila su tri filma nedeljno i znali smo kad stiže novi, dakle znate kako da isplanirate dan. Na primer, ovde je drugačije nego u Prištini jer se ovde prikazuju filmovi u tri različita bioskopa samo u jednoj nedelji. Mislim, imali ste nedelju dana da gledate filmove u jednom od ovih bioskopa. Bioskop *Vllaznimi* [Bratstvo], bioskop *Rinia* [Mladost] i bioskop APJ [Jugoslovenske Narodne Armije]. U stvari, bile su četiri sale, bioskop *Rinia* je imao dve sale, veliku i malu.

U Gnjilanu se prikazivao film svakog drugog dana ili najviše svakog trećeg. Valjda zato što je bila veća publika. Ali onda, bilo je filmova za kojih je bilo puno interesa i oni su bili duže na repertoaru. Sećam se bio neki filmski festival iz Albanije, bilo je oko deset filmova koji su bili deo njega i sala je uvek bila puna. Još se sećam i da je bilo dosta nadzora od strane Sekreterijata unutrašnjih poslova koji su uvek gledali filmove, čak iako je bilo puno ljudi [koji su gledali film]. Indijski filmovi su bili jako poznati i posećivani, mnogo ljudi je išlo da ih gleda, onda su bili i turski filmovi. Nikad nisam mogao da razumem što su ih više privlačili indijski ili turski filmovi a ne recimo, američki ili francuski filmovi.

Drugi Deo

Aurelja Kadriu: Hajde da počnemo sa Vašim studijama. Da li mi možete reći kako ste se odlučili za arhitekturu i što se desilo...

Iljir Đinoli: Mora da sam se odlučio za arhitekturu kad sam bio treća godina gimnazije. Kad sam krenuo u drugi razred gimnazije, moj brat se upisao na Građevinski fakultet. Moj brat je imao više talenta za arhitekturu od mene, odlično je crtao i pokušao je, pošto ne postoji odeljenje za arhitekturu u Prištini, pokušao je da se upiše u Skoplju ali ga tu nisu prihvatili, valjda je glavni razlog to što je Albanac sa Kosova jer u suštini, on je znao matematiku, deskriptivnu geografiju i crtanje... Bio je talentovan u svakom pogledu, neko ko studira arhitekturu i mora biti, on je bio spreman.

Onda je upisao građevinarstvo kada sam ja bio u drugoj godini tako da sam imao priliku da vidim šta je on studirao... Prvo sam odlučio da studiram građevinarstvo ali onda, kada se otvorilo odeljenje za arhitekturu u Prištini, kada sam bio u trećoj godini... Imao sam šansu da vidim šta oni rade, došao sam [u Prištinu] sa svojim bratom zbog nekih obaveza i već sam crtao nešto, tako da se moj interes počeo menjati. Koliko se sećam, bio sam treća godina gimnazije kada sam se već odlučio da studiram arhitekturu. Moj profesor matematike me je molio da studiram matematiku zato što sam bio jako dobar u tome, bio sam napredniji od drugih u matematici jer bih provodio vreme učeći matematiku čak i posle škole.

Preklinjao me je da studiram matematiku zato što je gradu bilo potrebno matematičara i tako dalje ali ja sam bio... Čak me je i otac molio da studiram matematiku ali ja sam već odlučio da ću da studiram arhitekturu i tako sam ja odabrao arhitekturu. Mislim upisao sam se 1980. nakon završetka srednje škole, ali je moja generacija krenula godinu dana kasnije. Mi smo počeli 1981. Živeo sam u domu tokom 5 godina studija i veći deo mog studentskog života je vezan za život u domu. Često sam verovao da ne možete da iskusite studentski život ako niste živeli u domu. Na primer, kad god otvorite vrata u domu mogli ste da popijete čaj s nekim, da pričate o životu, ili da delite brige, ili da radite u grupi svake godine.

Moj brat je bio na četvrtoj godini studija kada sam ja počeo moje, bio je dve godine ispred mene ali pošto sam ja takođe služio vojsku u međuvremenu... Mislim, razlika u školi je bila tri godine i ja sam ostao u domu sa mojim bratom i sa njegove dve kolege, ja kao najmlađi, da naučim od njih i takođe da imam podršku od porodice i konekciju sa mojim bratom. Živeo sam sa bratom tri godine u četvrtoj i petoj godini sam živeo sa prijateljima iz moje generacije, ali oni nisu studirali arhitekturu. Oni sa kojima sam živeo u četvrtoj godini, jedan od njih je studirao električno inženjerstvo, drugi medicinu, a u petoj godini živeo sam sa dvojicom prijatelja koji su studirali električno inženjerstvo.

Uslovi u spavaonicama u to vreme nisu bili dobri. Počevši od soba na primer, sobe koje su planirane za dve osobe su imale tri kreveta, dakle, za tri osobe i ponekad je bilo onih kojih smo zvali "ilegalci" ili bilo je soba... Sobe koje su se koristile na taj način. Onda komfor je bio ograničen, na primer kada je došlo vreme da se zagreje voda ili mogućnost da se kuva na univerzitetu kad nismo imali vremena ili nismo hteli da idemo u menzu. Uvek je bilo poteškoća, borbe da se sačuva hrana jer nije bilo frižidera i tako dalje ali ipak bio je život kroz koji su mnogi studenti prošli i mislim da je život u studentskom domu bio vrlo važan za većinu njih.

Takođe je bilo jako teško da se radi [uči] zato što je bio samo jedan sto u sobi sa tri kreveta, i na primer ako ste studirali arhitekturu, vi ste zauzeli ceo sto jer je takva naša profesija. Vrlo dobro se sećam kad smo otišli na univerzitet prvi put. Naravno čovek se uvek seća prvog dana jer očekujete da imate prvo predavanje. Bilo je sa profesorom Kadrušom Rama, mojim učiteljem slobodnog crtanja, nije bio arhitekta već slikar, on je otac arhitekta Përparima Rama. Sećam se njegove reči - "Imaš sreće što si odabrao kreativnu profesiju". Uvek se sećam ove rečenice, pogotovo tokom mojih studija kao motiv, da kreativna profesija nije ista kao druge profesije,, koje su uobičajene ili profesije koje u svojem poslu nemaju kreativni aspekt ili je vrlo ograničen ili nepostojeći.

Iako mi profesor Rama nije predavao posle toga, jer su bila dva profesora ali on je bio taj koji je [primio] prvu generaciju. Mi smo bili studenti koji su pohađali njegove časove tokom prvih dana... Iako je on bio akademski slikar on mi je predavao arhitekturu. Iako je bio nov fakultet, bilo je jako malo kvalifikovanog osoblja koji predaju. Većina naših profesora su došli iz univerziteta gradova bivše Jugoslavije kao što su Beograd, Sarajevo i Skoplje. Ali oni koji su došli da nam predavaju su bili poznati u arhitekturi bivše Jugoslavije, na primer Aleksandar Radović iz Beograda je bio jedan od tih ljudi koji su ostavili trag na obrazovanje generacija arhitekata. On je predavao crtanje i grafičko predstavljanje kao i načine ekspresije u arhitekturi, ali je isto uticao i na asistente koji su diplomirali negde drugo u bivšoj Jugoslaviji ali nije znao arhitektonsko crtanje kako ga je objasnio. Mnogo nas je inspirisao da se razvijamo u kreativnom smislu.

Onda je bio Živorad Janković iz Sarajeva, dizajner vrlo bitnih sportskih kompleksa bivše Jugoslavije. Počevši od Palate omladine i sporta, Skenderija palate u Sarajevu, Vojvodine u Novom Sadu i Gripe u Splitu. On je zaista bio profesor kog se još uvek sećam i koji je govorio kao... Umeo je da motiviše studente u raznim aspektima arhitektonske kreativnosti jer je predavao osnovne predmete i uvek je to povezivao sa svojim okruženjem, šta je on sam radio i šta je video putujući skoro svuda po svetu. Ili profesor Konstantinovski, profesor čija su dela svuda po Makedoniji i koji je takođe dizajnirao Pres Palatu [Rilindja] koja je nažalost postala ružna preobraženjem i novom fasadom sa modernim materijalima.

Svaki od njih imao je poseban način prenošenja znanja. Jednostavno oni su ostavili svoje tragove na generacije koje su učili. Možda iz današnje perspektive mogu reći da smo bili srećni što su nam predavali takvi ljudi čija dela sada služe kao primeri na izložbi jugoslovenskog modernizma u MOMA [Muzej moderne umetnosti] muzeju u Nju Jorku... Međutim uslovi su bili vrlo teški... što se tiče prostora i broja profesora i asistenata koji su pomagali je bio ograničen, i još jedna važna stvar je to što su njihova predavanja uvek bila na srpsko-hrvatskom, i naravno oni koji nisu govorili jezik su ih jedva razumeli.

Bilo ih je mnogo [koji nisu znali jezik] i sa druge strane je karakteristično, a što je bilo još teže je to što su se smanjila predavanja tokom dva dana. Jednom ili dvaput mesečno smo imali intenzivna predavanja, naravno oni su uzeli vreme iz drugih predavanja što smo kasnije morali da nadoknadimo, bilo je problematično. Druge poteškoće su bile vezane za pristup literaturi, literatura generalno je bila ograničena svuda po Jugoslaviji i sećam se biblioteke ovde u centru... Bile su tri biblioteke gde smo

kupovali knjige, jedna u centru gde je sad kafić, sad je zatvorena ali je bio kafić odmah ispred Swiss Diamond hotela, bivšeg Božura, mislim kad su stizale knjige, obično pet ili šest kopija i ko god je čuo da su stigle, mi bismo jurili da nađemo novac da kupimo knjige jer niste mogli da nađete knjigu posle dan, dva.

U stvari, pošto je moj otac često kupovao knjige u Beogradu jer je pratio trenutnu političku situaciju, našao priliku da naruči arhitektonske knjige i on ih je naručivao za mene, još uvek imam neke od njih, mi pričamo o 1982. godini. Onda je bilo poteškoća naći opremu za potrebnim materijalima kao što su olovke, tada smo crtali rapidografima, bili su sa mastilom, dakle, sve se radilo ručno. Imali smo probleme sa nalaženjem papira na kojima smo crtali, to su sve bile prepreke koje su činile studije jako teškim. Dakle kad uporedite sa današnjicom gde oni imaju sve, mislim, skroz je drugačije okruženje za studiranje, mislim ne postoje granice što se tiče knjiga jer možete da naručite bilo koju što vam treba i dođe vam kući, ili je nađete na internetu u PDF formatu, mislim, razlika je ogromna.

Postoji razlika i sa prilikama komunikacije kroz internet koje vam ne dozvoljavaju da propustite nijednu novu zgradu ili projekat ili... Kako da kažem, virtuelno iskustvo putem raznih metoda, ili videa ili... Mislim, postoji puno načina. Tada je bilo devet semestara na Arhitektonskom fakultetu, deseti je posvećen radu na tezi. Uvek smo se protivili tom sistemu i uporno govorili da fakultet sadrži dosta nepotrebnih predmeta pogotovo predmete vezani za građevinarstvo, što smo mi... Iako ih nismo učili temeljno, često smo ih koristili u praksi, pričam kao neko ko je radio u građevinarstvu, projektovanju i urbanom planiranju. Mislim, sve sam probao, ali mogu vam reći da skoro nikada nisam morao da koristim ono što se uči u predmetima vezanim za građevinarstvo.

Onda je postojao problem ograničenog broja osoblja jer naravno, bilo je samo nekoliko arhitekata i većina njih su bili zaposleni u projektovanju i građenju preduzeća i nekako su došli da predaju na Univerzitetu samo da pomognu jer im stvarno nije bilo potrebno finansijski jer su bili dobro plaćeni i cenjeni na svom radnom mestu kao inženjeri i arhitekte. Oni su bili dobro plaćeni i imali su druge povlastice, na primer, dobijali su stanove jer je bio socijalistički sistem. Mislim pričamo o godinama... Tokom '70ih i '80ih, čim ste završili fakultet, pogotovo sa diplomom iz bilo kog tehničkog odseka, imali ste povlastice kao opremljen stan. To je prestalo u nekom trenutku, nisam stigao da iskusim to. Još uvek je bio socijalizam dok sam ja diplomirao ali je ekonomija slabila i nije bilo...

Aurelja Kadriu: Kakav Vam je bio dolazak u grad poput Prištine iz Gnjilana, zbog Prištine...

Iljir Đinoli: Dobro sam poznao Prištinu zbog mod dede s majčine strane, zbog ujka i ujne takođe i onda je moj stric živeo tu. Mislim, znao sam grad nekako, znao sam centralni deo koji sad zovemo Bulevar Majke Tereze. Govorim o delu od [Gërmia] šoping centra do hotela Grand i dalje. Isto sam znao i Ulpijanu jer mi je ujna živela tu i kad god bih došao u Prištinu, uglavnom sam bio kod nje jer sam istih godina kao i njen sin i bilo je nemoguće ne provesti bar nedelju dana tu tokom leta. I znao sam i prijatelje sina moje ujne, još uvek se družim s njima.

Aurelja Kadriu: Kako pamтите taj deo, kad ste bili u Prištini tih nedelju dana?

Iljir Đinoli: Uvek je bilo zanimljivo doći u Prištinu, promeniti grad i iskusiti novo urbano okruženje, nove prijatelje, videti veliki grad, naravno. Kad dođete na primer iz Gnjilana, morate da prođete kroz Uroševac zbog puta... Kratak put kroz Labljane nije postojao, morali smo da idemo kroz Uroševac i odatkle u Prištinu i pogotovo, sećam se panoramskog pogleda sa Veternika, to je tačka odakle možete da vidite Prištinu i to je nešto što nikad neću zaboraviti, čak pamtim i zvuk... Odjednom, sa asfalta pređete na kaldrmu i zvuk koji tokovi auta prave je nešto što čovek zauvek pamti kao promenu kada ide u novi grad. Mislim, to je nešto što je registrovano u mom sećanju i tu će biti zauvek.

U Prištini smo imali priliku da idemo u bioskop čak kad sam bio u osnovnoj školi, kao i tokom srednje škole, naravno nije bilo kao u Gnjilanu jer je bilo više udaljeno i kao gost, nemate puno izbora ali međutim, znao sam za bioskope otada. Kad sam došao ovde tokom srednje škole pogotovo, jer se moj stric preselio isto ovde 1976. i naravno pošto sam tad bio stariji, mogao sam da idem u bioskop i tako...

Aurelja Kadriu: U koji ste išli češće?

Iljir Đinoli: To je zavisilo od filma. U bioskop APJ kao i u *Vllaznimi* su imali lošije uslove dok je *Rinia*, pogotovo velika sala, bila vrlo... Bilo je vrlo vizuelno pogodno a i zvučni sistem je bio bolji.

Aurelja Kadriu: Gde je bila kuća Vašeg strica?

Iljir Đinoli: Stric je živeo na Sunčanom bregu, u prvom bloku zgrada koje su sagrađene. Morali ste da prođete kroz bivšu ulicu Dubrovnik, jer ne znam kako se zove danas, a isto znam i tu ulicu jako dobro, znao sam sve kuće usput i nazad, sećam se kako se menjalo u smislu arhitekture.

Aurelja Kadriu: Pošto ste bili u Prištini kao dete i onda ste se vratili kao student arhitekture, kako Vam se promenila Vaša percepcija grada? Ima li promene?

Iljir Đinoli: Da, naravno da ima promena jer se drugačije krećete, učite o starom gradu i nasleđu poput džamije, *hamama*³ i nekih drugih građevina koje više ne postoje. Na primer korito Veluše je postalo ulica, kad sam došao ovde, reka je još bila otvorena i mi smo išli tu da crtamo urbano okruženje...

Aurelja Kadriu: Gde je to bilo?

Iljir Đinoli: Tok Veluše? Tekla je kroz ulicu Bajram Kelmendi, tu je bila Veluša, okruženje je bilo pokriveno sve dotle, bilo je kako se kaže, pola... Bilo je samo nekih drvenih mostova da se pređe s jedne na drugu stranu reke i ulice su bile orijentisane više ka drugoj strani, mislim, imale su samo jedan *kapicik*⁴ da idu kod komšije. A obala reka zajedno sa zelenilom... Mislim, sećam se da smo išli tu

³ Tursko kupatilo; služilo je kao mesto za socijalizaciju; bliskoistočna vrsta saune.

⁴ Tur.: *kapicik*, turcizam, mala vrata. U staroj Prištini, dvorišta kuća su bila povezana malim kapidžikom kroz koji su ljudi mogli da idu kod komšija a da ne moraju da koriste glavnu ulicu.

da crtamo u prvoj i drugoj godini studija. Onda je to pokriveno, ne sećam se dobro baš kad, možda '84-'85. ne sećam se.

Aurelja Kadriu: Je li bilo nekih diskusija o činjenici da će [reka] biti pokrivena?

Iljir Đinoli: Nije bilo. Nije bilo nikakvih diskusija jer su stanovnici u stvari bili zadovoljni činjenicom da će biti pokrivena jer se otvara put, ali zapravo je to štetno za grad, za vreme i za gradsku vodu. Nisu bili... Reke Prištevka i Veluša nisu bile velike reke ali su davale neku svežinu gradu, ali onda zbog nemogućnosti da se sagradi kanal širom korita i zbog nemogućnosti da se pretvori u lep pejzaž, Prištevka i Veluša su pokrivena.

Aurelja Kadriu: Kako se pričalo o pokrivanju reka u arhitektonskim krugovima?

Iljir Đinoli: Bilo je neprihvatljivo, naravno. Mislim da je Prištevka pokrivena '87. godine, '86-'87. ja sam tad već diplomirao i znam... Diplomirao sam pod mentorstvom profesora Bakshima Fehmiu, koji je preminuo, nek' počiva u miru, i takođe sam bio njegov asistent na predavanjima za njegove predmete, mislim uvek smo diskutovali o problemima grada. Bio je nekakav posmatrač, bez obzira što ga nisu puno slušali, njegove reakcije su nas uvek inspirisale i kod njega smo prvo išli za sve što je vezano za učenje iz iskustva, jer osim toga što je radio u Beogradu, u to vreme je putovao skoro po celom svetu. Mislim, obezbeđivao nam je literaturu i diskusije sa velikim arhitektama, on je isto imao priliku da prisustvuje raznim međunarodnim konferencijama u bivšoj Jugoslaviji, bio je poznat i cenjen u bivšoj Jugoslaviji.

Razvijanjem profesionalno vi naravno vidite promene kao nešto... Naravno pozitivne promene su važne ali kad je reč o negativnim promenama, uvek morate da ih gledate kroz profesionalnu tačku gledišta i da se zapitate što se one dešavaju. Ali ima ljudi koji mogu bolje da rade posao i mi znamo da oni to mogu, toga još ima. Mislim, veliki deo donošenja odluka zavisi od urbane politike i ne uvek... Ne samo ovde, nego svuda na svetu postoje situacije gde oni što se pretvaraju da znaju, donose odluke a greške budu prevelike i nepopravljive.

Tako da svaki put, svaka promena u gradu je bila, kako da kažem, situacija gde se vaga, da li su u pravu ili nisu. Da li je plan kompletan ili ne? Na primer, uvek je postojalo pitanje zašto Palata Omladine nikad nije završena. To jest, zašto nema zatvorenog i otvorenog bazena kao i sportskih terena sagrađenih da bi se projekat završio.

Kad dođete iz malog grada u veliki, naravno trudite se da naučite običaje mesta u kom ste se smestili i živite. Čak iako živite u studentskom domu na primer, vi ste povezani sa meštanima ali za mene to nije bio problem jer sam uspeo da se prilagodim na meštane kao i na one koji dolaze iz mnogih krajeva Kosova. Mislim, region ili mesto odakle dolazite nikad nije predstavljao problem za mene. Meni je bilo važno da poznajem kolege i da imamo zdrav radni odnos, tako da danas imam prijatelje sa celog Kosova, iz svakog grada i mesta.

Nikad nisam pokušavao da, kako da kažem, samo da se družim sa ljudima iz Gnjilana ili ljudima iz određenog grada jer čovek uvek uči iz prijateljstava, iz nekog grada i njihove običaje, akcente, kad znate ljude onda stvarate prilike da idete u njihova mesta i da upoznate grad kroz njih. Njihovi običaji su često izraženi u razgovoru i trudite se da razumete kako se o tome priča, ne znam, na primer, Kapisnica, na primer u Peći. Mitrovica na primer, Ljušta je mala reka ali je u Mitrovici... Ima svakakvih situacija. Šta želim da kažem je time što se družite sa drugima, nekako stvorite sliku grada.

U Peći na primer, kad kažu *Ura e Zallit* [Peščani most], *Ura e Gurit* [Kameni most]... Oni ne kažu *Ura e Gurit* nego *Ura e n'Gurit*, mislim, možete da vidite ko dolazi odakle samo po načinu na koji govore i onda pomoću njihovog tumačenja upoznate grad.

Aurelja Kadriu: Volela bih da znam više što se tiče arhitekture, kako ste videli ovaj grad? Mislim, kako se videli Prištinu kao student arhitekture, u fizičkom i arhitektonskom smislu, šta se desilo?

Iljir Đinoli: Kao student naravno upoznajete grad kroz arhitekturu, učite o najvažnijim zgradama, zgradama kojih nema u drugim gradovima na Kosovu i kad dođete u prestonicu, trudite se da uporedite vašu prestonicu sa onima iz drugih zemalja. Prvo poređenje se radi sa najbližom prestonicom, koja je Skoplje, onda Beograd, i tako dalje. Mislim, to je stvar geografske blizine kao i koliko je učestala komunikacija, jer smo išli u Skoplje češće nego u Zagreb. Na primer, išao sam u Zagreb prvi put tokom svojih master studija. Imao sam 26 godina, nisam mogao da odem ranije, jer mi je bilo važnije da idem negde na obale Jugoslavije pre odlaska u Zagreb.

Aurelja Kadriu: Bili ste bliski sa profesorom Fehmiu?

Iljir Đinoli: Bio sam njegov asistent tri godine, ali onda se on penzionisao tokom '90ih, bili smo bliski prijatelji. Svi mi koji smo bili asistenti na njegovim predavanjima i bili deo odseka smo uvek smišljali načine da održimo kontakt zbog njegovog iskustva i saveta. Obično tokom '90ih smo se nalazili barem tri puta nedeljno ili jednom u dve nedelje kod... U nekom kafiću, obično *Elida*, i u drugim kafićima isto, ali uglavnom *Elida*. Našli bismo se da popijemo kafu i da pričamo o tome šta smo radili iza, onda o univerzitetskim kućama⁵, pričamo o '90ima. Ali dok se nije penzionisao, mislim, radili smo zajedno na fakultetu tri godine... Diplomirao sam pod njegovim mentorstvom i onda sam bio njegov asistent tri godine, od '88. do '91. godine.

Aurelja Kadriu: Da li znate nešto o njegovim projektima...

Iljir Đinoli: Saznali smo za njegove projekte kroz razgovor i u međuvremenu smo isto saznali stvari za koje nismo znali. To je, kako da kažem... Profesor je retko pričao o svom radu, samo kada je poredio šta je on projektovao sa onim što zapravo sagradilo. Jako je kritikovao sve što se dešavalo i kako je tadašnja vlast, a i oni koji su došli posle, nisu imali smisla ili nisu bili obrazovani da cene za šta je arhitekta sposoban. Vidimo neke rezultate profesora Baškima Fehmiu i dan danas, na primer

⁵ Do 1991. godine, nakon što je zakonodavstvo Slobodana Miloševića proglasilo srpski jezik kao službeni jezik Kosova i uklanjanja svih Albanaca iz javnih službi, Albanci su takođe bili isključeni iz škola. Albanci su reagovali tako što su stvorili paralelni sistem obrazovanja uglavnom u privatnim kućama.

stvaranje tri glavna gradska naselja, projektovano kao Ulpijana, Dardanija i Sunčani breg, to su dela, ili su projektovana od strane Baškima Fehmiu tokom '60ih.

Onda je i doprinos univerzitetski centar [kampus]... Transformisanje vojne barake u kampus je nešto neverovatno... Retko vidate takve primere u svetu, mislim, iz jedne krajnosti u drugu. Šteta što nije završeno kako je on to zamišljao, ali valjda je tada finansijska situacija bila ograničena i zato su mnogi projekti menjani. Tokom '70ih na primer, imate napredovanje zgrada institucija koje karakterišu Autonomiju, ili današnju državu, jer je tada Autonomija predstavljala državu. Imamo Pres Palatu, Narodnu biblioteku, imamo Tehnički fakultet, imamo Radio palatu... Šta je još bitno?

Zgrada Skupštine je sagrađena '69. ali je završena '70. godine. Onda imate Centralnu banku, gde je pre bila Opšta banka Kosova i gde je sada Vlada, imate šoping centar [Gërmia] mislim ovo su zgrade koje su sagrađene u periodu od deset, petnaest godina a sada, 20 godina posle rata mi nemamo zgrade na tom nivou, vredne pomena. Ne možemo čak ni da se odlučimo za lokaciju za koncertnu dvoranu, iako imamo novac i sve. Mislim, ne možemo da smislimo rešenje.

Videli ste koliko smo se mučili da rekonstruišemo stadion, to je bio proces koji je trajao jednu godinu ili više, da ne pominjem druge propale zgrade kao što je preobražaj Granda i Pres Palate, mislim, ovo je sve rezultat politike. Ne u smislu da su oni imali neku agendu nego da je rezultat neznanja i ne prihvatanja činjenice da oni ne znaju, mislim to je kao kad hoćete da dokažete nekome da znate nešto ali u stvari ne znate i rezultat je uvek nešto neprihvatljivo ili nešto što nema pozitivan ishod. Ako ne znate ili niste kvalifikovani, niste sposobni da prepoznate nečiju nekompetenciju u određenom polju...

Aurelja Kadriu: Pričali smo ranije, rekli ste da biste podelili transformisanje grada u tri faze...

Iljir Đinoli: Da, pitate me o onome šta sam video?

Aurelja Kadriu: Da, šta ste videli.

Iljir Đinoli: Na primer, kad sam bio prva godina studija, doživeo sam otvaranje velike hale, male hale Palate Omladina. Išli smo sa profesorom Jankovićem na svečano otvaranje. Naravno to je događaj koji uvek pamтите. Onda u drugoj godini, ako se ne varam, kad sam bio druga godina, Tehnički fakultet je prvi put otvoren, jer smo u prvoj godini bili ovde u zgradi posle Ministarstva prosvete, svi tehnički fakulteti su bili tu. Bilo je jako tesno, prostorna situacija je bilo jako loša, ali u drugoj godini je otvoren Tehnički fakultet tu i onaj za arhitekturu je ostao tu gde je danas, gde je pre bio Tehnički fakultet, tri odseka su premeštena gore, mislim, toga se sećam.

Onda kad sam bio druga godina, ne, mislim da je ovo isto bilo u prvoj godini kad sam došao ovde, spavaonica broj 5 je bila otvorena, mislim, i toga se sećam. 1983. je otvorena Narodna biblioteka i to je bilo... Ili, da, da, bilo je 1983. godine koliko se sećam. Onda je bila prilika da se koristi literatura ili da se uči u biblioteci, mislim i danas je posećena, uglavnom studenti koji traže slobodno mesto da čitaju, uče, šta god je posećuju. Mislim, ove promene... Onda se sećam zgrada kao što je zgrada KEDS-a,

zgrada EximKos-a koje su takođe preobražene, mislim, pamtim ih kao zgrade koje su sagrađene kad smo bili studenti.

Nije se puno razvijalo kad sam diplomirao. Kada sam diplomirao? '86. otada pa do '91. nije bilo razvoja. Uglavnom zgrade u Dardaniji i Sunčanom bregu su se gradile, takođe sam doživeo građenje tih naselja, otkad sam se preselio tu, to je, '81. dok nije završeno, gledao sam kako se postepeno gradi. Iako nisu bile skroz završene jer je rekreacijski deo javnog prostora nezavršen, samo neki putevi, to je to. Osim Ulpijane, bilo je sportskih terena i u Ulpijani, vrtića i škola.

Nije se puno gradilo tokom '90ih, od '91. do '99. Više je tad sve propadalo. Propadanje je počelo zbog korupcije, oni su uzimali dozvole jer se naravno one daju samo ukućanima a isto te kuće, kad su građene bez plana, uticale su na razvoj grada. Tada nije bilo investiranja jer nije bilo posla, mislim, ljudi su morali da rade nešto i nekako da... Međutim, radio sam malo na građevini tokom '90ih i otkrio sam grad tako što sam se selio iz jednog kraja u drugi, učio o nekim delovima kada sam sagrađio svoju kuću '91-'92. mislim, što se tiče opreme sa materijalima i... Komunikacijom sa radnicima koji su uglavnom iz naselja *Kodra e Trimave* [Vranjavec] ili sa puta koji vodi do Kačikola.

Tako sam ja izučio grad iz drugog ugla i šta se dešavalo u gradu se zapravo dešavalo u ovim delovima i uglavnom privatnim kućama, na primer one u Aktašu, one se nisu menjale, jer su to kuće koje su deo plana. Širenje grada je počelo u pravcu Matičana i u pravcu Podujeva, uvek bez plana, uvek dobitkom zemlje i improvizacije. Tako da, ništa važno se nije desilo od '90. do '99. godine. Posle '99. opšti cilj je bio da se gradi što je više moguće, da se nalaze mesta za gradnju i tako se ovo desilo... Počelo je privatnim kućama, onda sa zgradama i postepeno je raslo i nastavlja da se razvija.

Često ne shvatamo zašto su potrebne tolike zgrade, ali izgleda da je tržište takvo da ljudi vide nekretnine kao najbolji način za ulaganje. Kad čujete neke vrste podataka kao na primer, pre neki dan sam čuo da se čuva tri milijarde i dvesta hiljada evra u komercijalnim bankama, mislim, čovek se odmah zapita da li ljudi znaju uopšte gde da ulože novac? Mislim, i to je razumljivo... Oni koji razmišljaju ili se već bave kreativnim profesijama kao što su kompjuterske nauke, umetnost i šta još, gde su beneficije relativno dobre i kad žele da postanu samostalni, mislim da se iseće iz kuće roditelja i da traže svoj dom, mislim to je... Kako da kažem, postoji diverzitet, ljudi koji hoće da kupuju stanove a s druge strane broj zgrada se ne podudara rastu broja stanovnika, mislim uvek je, kako da kažem, jednostavno nešto što ne razumem, mislim mora duboko da se istražuje da bi se definisali neki parametri koji vode do ovakvog razvoja.

Možda je to isto jer ima toliko puno građevinskih radnika koji žele posao i toliko kompanija koje nude materijale koji isto žele posao i oni regenerišu taj proces gradnje. A s druge strane vi ne vidite razvoj u javnom sektoru, na primer sve do skoro nismo imali... Inicijativa da se grade škole i vrtići u Prištini je tek počela, mislim, predškolsko obrazovanje je isto bitan deo kvaliteta života, kao i srednje škole i univerziteti, onda imate zdravlje, koliko je dobro raspoređena zdravstvena briga, ne može sve biti koncentrisano kod univerzitetskog kliničkog centra, onda koliko sportskih zgrada, rekreacijskih i kulturnih su tu sa besplatnim aktivnostima, mislim, ima dosta da se radi u tom smislu. Ne možemo da sagrađimo koncertnu halu, sa svim ovim poteškoćama. Postoje poteškoće da se sagrađi koncertna

hala. Onda imate stadion i sportske terene. Sportski tereni su tek izašli na površinu skoro, ali je to problem zemljišta, mislim zemlja je zauzeta i sad je teško pronaći.

Neću da pričam o kvalitetu arhitekture jer je... Na primer, što se tiče konstrukcije nove zgrade, kvalitet se poboljšava jer je to vezano sa konkurencijom i lekcijama koje učite usput. A kad gledate nove javne zgrade, ima situacija na koju ne možemo biti ponosni i to je uglavnom zbog onoga što sam pomenuo ranije, da političari stavljaju sopstveni interes ispred javnog dobra. Mislim, svaka odluka je bila pristrasna, počevši od zastave koje imamo danas i dalje, mislim, do školskih zgrada, vrtića i svake javne građevine. Konkurencija je zanemarena, oni koji imaju veze su dobili posao i rezultat je ono što vidimo danas, ne samo u Prištini već u svim gradovima.

[Ovaj deo intervjuja je obavljen 27. novembra, 2018.]

Treći Deo

Aurelja Kadriu: Prošlog puta rekli ste mi da ste došli u Prištinu zbog svojih studija i bili ste u studentskom domu ali onda je bio trenutak nakon studija kada ste odlučili da ostanete ovde. Volela bih da počnemo sa tom pričom, zašto ste odlučili da ostanete u Prištini i u kojem naselju ste prvo živeli u Prištini?

Iljir Đinoli: Posle studija odlučio sam da ostanem u Prištini jer prvo, hteo sam da radim na Univerzitetu jer sam bio jedan od najboljih studenata. Naravno, radeći na Univerzitetu je bilo nešto što vam pomaže u napretku u vašoj profesiji što se tiče obrazovanja, na primer ako ste radili na Univerzitetu i upisali master ili doktorske studije u inostranstvu, automatski ste dobijali stipendiju od Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje. Bila je kancelarija za međunarodne odnose. A u stvari, dve godine sam radio u preduzeću za projektovanje, biro projektovanja, UnKos, projekt na kom stekao iskustvo sa dizajnom.

Dok sam bio tu, imao sam priliku da projektujem razne stvari, od malih projekata do onih velikih za to vreme. Šta sam naučio dok sam radio tu je bila konekcija sa praksom, to jest proces od potpisivanja ugovora do predavanja projekta, komunikacija sa drugim saradnicima na projektu i drugim fazama kao što je projektovanje strukture i električnih instalacija, vodovodnih instalacija, kanala, mislim svakakvih stvari o kojima nismo učili u školi a smatram da je trebalo da bismo mogli da koordinišemo projekat jer je obično arhitekta taj koji koordiniše projekat, arhitekta je onaj koji spaja sve faze u jednu celinu.

Zapravo sam živio kod moje bake sa mamine strane tokom moje prve godine u Prištini. Kuća je bila od mog ujaka ali pošto je on živio i radio u Turskoj, mi smo živeli kod bake sa mojim bratom. Moji roditelji su se preselili ove oko 1987. jer su se oboje penzionisali. Oni su se preselili u Prištinu i onda su živeli sa mojim stricom u Taslidžu. Ujak je imao zaseban ulaz i tu smo živeli sve do 1993. kad smo sagradili sopstvenu kuću, kad smo je opremili jer nismo mogli da je završimo za kratko vreme. Tako smo se preselili iz Gnjilana u Prištinu.

Potpuno odvajanje od Gnjilana se desilo kad smo prodali stan mojih roditelja 1996. dakle kad više nismo imali kako da kažem, mesto gde možete da idete bez razmišljanja, na primer da se vidite sa prijateljima i onda da budete kod kuće. Tokom '90ih bilo je teško misliti o rešenju za mesto gde ćete živeti jer smo morali da radimo privatno i onda je univerzitet bio po kućama, tako da smo morali da kombinujemo da bi preživeli ili da bi završili kuću, ili da je barem napravimo dovoljno za život.

Aurelja Kadriu: Kakvo naselje je bilo Taslidže kad ste se preselili?

Iljir Đinoli: Taslidže je bilo naselje planirano tokom '60ih i kuća mog ujaka gde sam živeo u to vreme je sagrađena možda '65-'70. nisam siguran. Onda je adaptirana sa još jednim ulazom, nije bila praktična za život ali je bila, kako da kažem, početak Prištine i onda smo kupili zemlju u gornjem delu, Taslidže 4 i krenuli da gradimo kuću, moj brat... Kupili smo kuću '91. onda smo otpušteni s posla i gradili smo koliko smo mogli s novcem koji nam je ostao, ali za napredak situacija je bila jako teška.

1993. godine je bila spremna za useljenje ali su nam trebale instalacije, završili smo tri sobe i naravno kupili potreban nameštaj. U to vreme, zajedno s bratom, radili smo privatne poslove, uglavnom građevina a manje dizajn, jer nije bilo posla i radili smo i za fakultet. Počeo sam da radim kao asistent na fakultetu 1988. godine, onda od 1992. takođe sam krenuo da predajem poverene časove, to je bio moj status sve do posle rata. Posle rata, 2002. sam se zaposlio u Ministarstvu, trebala je neka podrška da se uspostavi sistem planiranja u vladi, sektor prostornog planiranja, i uz savete mojih prijatelja, krenuo sam da radim za Ministarstvo gde sam ostao neke četiri i po godine. U to vreme, uspostavio sam Institut za prostorno planiranje, bio sam jedan od osnivača Instituta za prostorno planiranje koji je projektovao prostorni plan Kosova po prvi put na posle ratnom Kosovu.

2006. godine sam se vratio u privatnu kancelariju Urban Plus, ali sam takođe nastavio da radim honorarno za fakultet. Mislim od 2004. ja još uvek radim kao vanredni profesor iako sam završio doktorske studije i imam sve potrebne kvalifikacije, ali ima član Statuta univerziteta koji govori da ne možete da postanete profesor ako imate više od 50 godina, to je problem koji ja imam u ovo vreme, da bih postigao cilj da postanem profesor na fakultetu.

Drugim rečima, posle rata je bilo mnogo prilika da se radi na raznim stvarima u privatnom sektoru, u javnom sektoru i sa međunarodnim organizacijama. Isto sam probao međunarodne organizacije jedno vreme pre i posle rata, ali je to jako usko polje za moje veštine i prilike, mislim u smislu kreativnosti i nije mi bilo prihvatljivo. Tako da, radio sam kratko 1999. mislim 1998. a onda posle rata tri meseca i tada sam prestao sa poslom u međunarodnim organizacijama. Šta mogu da izdvojim iz tog kratkog perioda je to što sam imao priliku da direktno vidim rat, mislim kako se razvijao i koje su posledice. Odmah posle rata, ljudi su često viđali bitke izbliza na frontu i videli su razaranja. Posle rata toga je bilo toliko puno u gradovima kao što su Đakovica i Peć, u nekoj meri i u Mitrovici, da ne pričamo o selima jer su ih sve spaljivali ako nisu mogli ih urazume. Bila je to njihova politika, da nagovore ljude iz sela da napuste Kosovo, mislim da unište poljoprivrednu osnovu razvoja društva.

Aurelja Kadriu: Koja je bila Vaša uloga na ovim mestima u tim organizacijama?

Iljir Đinoli: Radili smo na procenama štete i pripremom specifikacija za raspodelu materijala i nadgledanje rada u nekim slučajevima rekonstrukcije kuća. Uglavnom kuća, ali je takođe bilo i nekih aneksa, kao što su štale ili mali magacini koji su bili bitni za ekonomiju porodice, ali uglavnom kuća.

Aurelja Kadriu: Kako su Vas otpustili sa fakulteta u '90ima?

Iljir Đinoli: 1991. (smeje se). To je zanimljiva priča. Prijemni ispit je obično bio u junu ili početkom jula... Pošto je 1990-1991. Srbija ukinula Skupštinu i promenila prava sa Kosova na Kosovo i Metohiju, to jest, Socijalistička autonomna pokrajina Kosovo i Metohija '89. i tokom '90. su izvršene promene i u institucijama. Kad je maturant diplomirao 1991. već je bila neka vrsta Vlade Kosova. Diplome su imale pečat Republike Kosova, ako se ne varam, i tako se stvorio problem, jer Srbi nisu hteli da dozvole studentima da polažu prijemni ispit sa diplomama koje su potpisane od strane Republike Kosova... Nisam siguran da li Republika ili Autonomna socijalistička pokrajina Kosova.

Sećam se da smo čuli da će biti pokušaja da se poremeti ispit, ali smo se složili da ćemo otići i raditi ispit do kraja. U početku, dekan koji je bio Srbin, zajedno sa nekim predstavnicima iz policije je došao i hteo da remeti proces ali mi nismo izlazili iz sobe, bez obzira na pritisak. Šta je bilo zanimljivo, ako... Tada se učilo na dva jezika na fakultetima, na albanskom i srpskom. Obično smo imali prijemni ispit zajedno a na kraju srpsko-albanska komisija bi bila stvorena da oceni ispite. Obično, deo komisije bi činio profesor slobodnog crtanja, sa srpske strane je bio profesor Goran Đorđević. Goranova majka je Albanka, Ditare Dukagjini, ali Goran je bio jedan od onih avangardnih umetnika iz bivše Jugoslavije i kad je došlo do trenutka kad smo morali da se složimo za ispit, to jest, da bismo imali komisiju, albanski članovi su hteli da se pobrinu da će oni imati tri člana i obavestili su Gorana da se može desiti da oni otkažu i ako je mislio da neće biti deo toga, ili ako nije hteo da bude deo toga, da pusti nekoga drugog.

“Ne”. Rekao je, prihvatio je: “Nije problem, uradiću evaluaciju i potpisaću papir evaluacije”. Mislim, on je bio toliko otvoren i nije bio pod uticajem politike da na kraju, sve ispite je on ocenio i potpisao, što je bio razlog što su njega izbacili sa fakulteta takođe. U stvari, oni koji su bili deo komisije koja je ocenjivala i organizovala ispit su bili prvo koji su otpušteni u julu, a ostatak su postepeno izbacivali sve do novembra. Ja sam bio prvi koji je bio izbačen 11. novembra 1991. i glavni razlog je bio to što... Mi smo dobili zahtev da se predaje srpskom i... Oni su znali da ne bismo to prihvatili jer je bilo profesora koji predaju na srpskom i mi se nismo osećali prijatno da uzimamo odgovornost predavanja na srpskom jer to uvek ima drugačiju pozadinu. Tako da smo izbačeni na kraju, uglavnom zbog toga što nismo išli na fakultet svim danima i mislim, našli su vreme kad nismo bili tamo i tri puta su bila dovoljna da... U stvari, oni su sve nas izbacili, mislim sve albanske profesore. Samo je jedan ostao, ako se ne varam.

Ali onda odmah početkom 1992. Univerzitet se nastavlja i mi smo se okupili i organizovali da nastavimo da predajemo u tri kuće u naselju Arberija. U kućama i garažama. Sećam se da smo otišli dvaput i radili zajedno sa majstorima, stolarima, pripremali smo stolove i prostore u kojima ćemo raditi i koje ćemo koristiti. I neko vreme... Koliko godina je to trajalo? Od '92. do septembra '98. bio je

neki dogovor između Srba i Albanaca, složili su se da će jedan deo zgrada biti vraćen albanskom univerzitetu i mi smo otišli na Tehnički fakultet u septembru '98.

Ali ostale godine, kad su prošle jedna ili dve godine, imali smo utisak da ćemo uvek biti tu bez obzira na to što smo išli tamo samo da predajemo, mislim, nismo imali kancelarije ili mesto da popijemo kafu, osim kafića koji su ovde [naselje *Qafa* - vrat], od Amadeusa do *Qafe*. Mesto gde ste mogli da se nađete sa kolegama ili da provodite slobodno vreme između časova kad je bilo takvih situacija. Uslovi su bili jako loši, pogotovo zimi, bilo je vrlo hladno, bez ikakve prethodne pripreme prostora, na primer tokom noći, kao što je čišćenje ili zagrevanje ujutru, ali nekako smo ostali jaki, prevazišli smo to.

Aurelja Kadriu: Gde ste bili tokom rata?

Iljir Đinoli: Bio sam u Prištini. Tokom rata sam bio u Prištini sa mojom majkom, a žena zajedno s dvoje dece je bila u Preševu jer je ona odatle i otišla je tamo sa decom na dan kad je počelo bombardovanje. Iako smo pokušali da pobegnemo od 31. marta, ako se ne varam. Ostali smo na granici do 7. aprila, i odjednom su nas naterali da se vratimo. I otkad sam se vratio, nisam pokušavao da se selim sve do kraja rata.

Aurelja Kadriu: Gde ste odlučili da ostanete?

Iljir Đinoli: Odlučili smo da ostanemo jer je bilo jako teško seliti se. U Taslidžeu nije bilo puno, kako reći... Nije bilo toliko ljudi a i policija i vojska nisu dolazili tu često, samo u nekim slučajevima, na primer, imao sam komšiju, pokojni Avdil Rama koji je bio jedan od najbližih saradnika predsednika Rugove i bio je pod velikim pritiskom jer bi policija dolazila u njegovu kuću svako veče i vodili su ga u rezidenciju predsednika da bi ga ubedili da pregovara sa Srbijom. U međuvremenu, mi bismo saznali kroz razgovor o tome šta se dešavalo tamo. Ali nije bilo pritiska na druge ljude i tu nije bilo puno ljudi. Bila je pljačka koja se desila u mojoj kući, kako da kažem, pronašao sam vojnike koji su krali ali bilo je jako teško protiviti se toj situaciji.

Ali nije bilo represije. Sećam se da su došli samo jednom, i došli su kad je skoro bio kraj [rata] ali ja nisam bio kući tada. Tokom rata, kad sam bio kod kuće, išao sam u grad skoro svaki dan. Išao sam peške do centra mislim, išao sam do pošte gde je moja sestra živela i na putu bih stao kod Dukagjin Hasimja, koji je bio moj kolega koji je živio u Ulpijani i srećom, imao je otvoreno telefonsku vezu koju smo koristili da komuniciramo uglavnom sa mojim bratom u Americi i mojom ženom u Preševu. Ali tim putem sam išao svakog dana, mislim od 10 ujutru do 1 popodne, u to vreme je većina ljudi išla da kupi hranu ili nešto drugo, mislim situacija je bila bolja nego recimo uveče i ujutru, kada je bilo mnogo opasnije.

U Prištini je bilo lakše jer je izgledalo kao da nema paramilitarnih jedinica i samo je bilo običnih vojnih jedinica, možda je to razlog što nije bilo puno represije. Posle 7. i 8. aprila, posle bombardovanja pošte nije bilo velikih represija. Bilo je tu i tamo ali ne masovno, kako je bilo recimo u Mitrovici ili Đakovici, Peći ili čak Uroševcu.

Aurelja Kadriu: Šta ste nastavili da radite posle rata? Kad ste otišli u Grac?

Iljir Đinoli: Otišao sam u Grac prilično kasno. Prvo sam otišao u Grac '98. mislim rani septembar, kasni avgust, otišao sam tamo da apliciram za moje doktorske studije ali me tad nisu prihvatili. Onda sam imao puno obaveza posle rata, tako da sam zaboravio ili stavio po strani doktorske studije jer je problem bio to što su moja deca bila jako mala i morao sam da brinem o prihodu. Situacija posle rata je bila jako teška zbog struje i što kuća nije završena. Morao sam da se pobrinem o nekim drugim stvarima pre nego što sam se odlučio da započnem doktorske studije. Upisao sam se 2007. i trebalo mi je dosta vremena da završim jer sam bio na samofinansiranju i kad je tako, morate da radite i studirate u isto vreme. Tako da mi je trebalo malo više vremena ali ipak, završio sam to 2016. godine, odbranio sam početkom 2016. ali sam u stvari završio 2015. godine.

Aurelja Kadriu: Koja je bila tema?

Iljir Đinoli: Radio sam na temu javnog prostora na Kosovu, na transformisanje od početka Osmanskog grada na Kosovu, mislim, gledao sam period iz kog znamo gradove u njihovom današnjem obliku. Ne pre Osmanskog perioda jer su to praktično ostaci koji se mogu zvati arheološkim, na primer još nešto... Krenuo sam sa Kosovom ali onda sam analizirao i van zapadnog Balkana, to jest Albaniju i Makedoniju na primer. Na Kosovu imate Prizrenski dvorac koji je bio nastanjen sve do kraja 19. veka, ranog 20. veka, ali sada nema života pomoć kog možemo dokumentovati kako je, zato sam smatrao da to bude objekt studije za arheologiju.

Iako ljudi iz Berata još uvek žive u dvorcu, kao i u Đirokastri. Mislim ne žive oni direktno ali dvorci su jako blizu grada i uvek su smatrani kao deo grada. Postoje neke strukture unutar grada Elbasana takođe, postoje neke kuće ali je teško znati koji deo ili koji dvorac pripada gradu zato što je nekakva tvrđava unutar grada i to je jedino što je ostalo od Osmanskog carstva u Elbasanu. Ostali su svi iz srednjovekovnog vremena. Tako da, govorio sam o javnom prostoru iz vremena koje može da se prati i meri, koje se može objasniti iz toga što takođe vidimo nasleđe kroz dokumente, literaturu i druge dokumente. Preobražavanje iz vremena Osmanskog carstva do, kako da kažem, pred modernog vremena, kako sam nazvao period od 1912. do početka Drugog svetskog rata, i onda period modernizma ili period socijalizma od '45. do 1991. i onda liberalni period od '91. do '99. to jest do rata, i onda period posle rata, najnoviji period posle rata koji je od '99. i nadalje. Govorio sam o tim transformacijama.

Kada posmatramo transformacije, naravno vidimo istorijski razvoj grada i društva u ekonomskom smislu kao i u kulturnom i društvenom smislu. Promene koje su se dešavale u društvu mislim, prelazak iz osmanskog perioda na pred moderni je ogroman u društvenom smislu. Na primer, društvene strukture koje su stvorile neku vrstu pozadine iz koje je nastao javni život kao i prostor gde se odvijao javni život, javni prostor. Bilo je drugačije, zasnovano na islamskom društvu, s druge strane tendencije ka evropskom društvu na Kosovu su se uglavnom javljale sa uništavanjem. Uništenje osnove društva i osnove urbanog građenja zbog progona mnogih porodica i zbog uništavanja, pričam o gradnji koja se dešavala od strane Jugoslovenske države, o školama i blokovima zgrada, otvaranja drugih puteva. Mislim oni su uništili osnovu. Na Kosovu i u Makedoniji je to stiglo kasnije jer je u Srbiji na primer većina gradova uništena kompletno. Ne možete naći nikakve ostatke osmanskog perioda ni u jednom

gradu u Srbiji osim u veoma malom delu u Vranu. Drugi gradovi su... U suštini, čitavo Osmansko carstvo je izbrisano.

Četvrti Deo

Aurelja Kadriu: Kako se desila transformacija javnog prostora, mislim, ako gledamo prostor Prištine?

Iljir Đinoli: Javni prostor tokom Osmanskog carstva je obično bio u čaršiji ili bazaru, kako to zovu u Albaniji. Čaršija je društveni produkt Osmanskog carstva. U osmanskome društvu, *vakif*⁶ je poznat kao temelj na koji su doprinosili oni koji su imali moć, mislim oni koji su imali mogućnost su dali doprinos, na primer oni koji su bogati, mislim to počinje sa Sultanom i onda dalje. Mislim, pričamo o Kosovu, uglavnom govorimo o *vakifu* koji je stvorio *bejler*⁷ ili Paša. I naravno oni su onda dobijali pomoć od sultana, uglavnom se znalo ko je osnivač.

Kad se uspostavi *vakif*, on je isto težio da stvori neke društvene strukture u gradu, na primer *hamam*, *madrassu*, džamiju, naravno džamiju prvo jer *vakif* ne postoji ako nema džamije...

Aurelja Kadriu: One su sagrađene... Gde tačno? U ovom delu...

Iljir Đinoli: Da. One su sve u starom delu grada ili u starom centru grada. Prva džamija je Čarši džamija, to je odmah iza semafora. Onda imamo džamiju sultana Mehmeda, takođe poznatu kao Velika džamija. Džamija koja je između je sagrađena oko 1800. džamija Jašar Paše. Mislim *vakif* je imao obavezu da gradi društvene građevine, hamam, han Karavan Saraja, *imaret*, *imaret* je kao besplatna menza gde bi siromašni mogli da jedu. Biblioteka je takođe bila deo društvene strukture.

A isto u čaršiji, tada je pripadala esnafu. Esnafi su bila udruženja zanatlija. Ta udruženja su bila kako da kažem, vrsta autoriteta koja kontroliše rad i kvalitet, kao i usluge i cene članova udruženja. Na primer, kalajdzije, bilo je kalajdzija ili kožari koji su tad bili poznati, mislim bilo je mnogo zanata. Svaki od ovih zanata je imao jednu stranu čaršije na raspolaganju, dakle imali su svoje radnje. Svaka od radnji, koje su iznajmljivali, plaćali su kiriju *vakifu*. *Vakif* je onda koristio taj novac za održavanje ali i za građenje.

Mislim lanac javnog društvenog života je stvoren, koji je i nekako bio poredak, kako da kažem... To je kao danas kad pričamo o porezima koji se koriste da se grade škole, infrastruktura i tako dalje... U Osmanskom periodu to se radilo putem *vakifa* i kroz esnafa. To je razlog što je čaršija bila... Jedan od razloga što je čaršija uništena.

Posle 1912. esnafi su podeljeni i nisu više bili institucionalizovani u društvu Jugosloveske monarhije, jer nisu bili prihvaćeni. Isto se desilo i sa *vakifima*. Čak iako *vakif* nastavlja da radi ilegalno, ne mogu

⁶ Turk.: *vakif*, Doslovno sveto tlo, zemlja posvećena verskim (muslimanskim) institucijama pod Otomanskim carstvom. U ovom kontekstu to može značiti versku zajednicu.

⁷ Turk.: *bejler*, bogate porodice, potiče od reči *bej*, turske titule za šefa, ili lidera malih administrativnih jedinica Otomanskog carstva.

reći da su ometani, ali ipak, kad nije institucionalizovano, ne može biti obavezno da ljudi daju ili da se ponašaju prema nekim pravilima.

Onda su stigla nova pravila, porezi i drugo. Na ovaj način, esnafi su gubili svoj uticaj, kao i *vakif* i postepeno, da ne bi izgubili svoju imovinu, *vakif* je ili davao ili prodavao to... U većini slučajeva, imovina je kupljena od onih koji naseljavaju grad dakle oni koji iznajmljuju. Ponekad su Srbi pukovali, pošto su dolazili ovde i kupovali imovine jeftino od onih koji su proterani u Tursku.

Najgore šta se desilo je ta podela *vakifa* koja je onemogućila održavanje i renoviranje čaršije, i zato je ona uništena. Onda je počeo socijalistički sistem koji je sve to uništio jer je hteo da prikaže novo progresivno društvo, uslovno reći. Mislim, bilo je više od jedne, više... Često je teško definisati da li je samo neznanje ili su imali cilj. Međutim, čaršija kao takva, možemo da vidimo čaršiju u Đakovici i Peći koje još uvek funkcionišu.

Šta je bilo dobro u Đakovici i Peći je to što su oni kupili na vreme i nikad nisu bili pokorni kako da kažem, pritisku da odu. Tako da su sačuvali čaršiju kao i zanate. Jer na primer, sa krajem čaršije, bio je kraj i zanatima. To se desilo u Prištini na primer, u Đakovici... Zapravo ne u Đakovici, desilo se u Prizrenu u manjoj meri jer su iz zamenili sa novim građevinama posle 1912. *terzi çarshia*. U Mitrovici isto, uništena je u Mitrovici, ne postoje nikakvi tragovi. Veliki deo je uništen u Peći ali deo je ostalo, mala čaršija je još uvek aktivna, ostala je. Mislim nekako je sačuvana.

Ali to je sve zahvaljujući nekim pametnim ljudima koji su kupili radnje i održavali ih. Kad su ih kupili, sačuvali su ih, mislim održavali i... Osim u Đakovici, tu je bilo dosta uništenja tokom rata i bilo je potrebno mnogo rekonstrukcije. U stvari čaršija u Đakovici je jednom rekonstruisana tokom '80ih. Mislim svaka kuća i zgrada su pripremljene za rekonstrukciju i '88-'89 je završeno.

Posle rata, nakon što je sagorelo, ogromna rekonstrukcija se desila ali srećom su napravili kako je bilo i ranije. Mislim, bili su željni da sačuvaju ono što je izgorelo i smatrali su da treba da se očuva kako je i bilo. Dakle društveni život se odvijao u čaršiji u otomansko vreme. Tu je bilo kafića, *mejhane*⁸, restorana gde su se nalazili oni koji rade, koji su članovi esnafa, njihove porodice. U književnosti je često opisano da je bilo kafića to jest *mejhana* i drugih čajdžinica, često je bilo predstava i deca su ih gledala. Ali ne znam tačno da li je to istinito za Kosovo jer nismo mogli da nađemo ništa napismeno da dokažemo. Ali iz tekstova stranih autora, rečeno je da su do kraja 18. veka, i početkom 19. ove aktivnosti postojale u Osmanskom carstvu.

Druge javne aktivnosti su bile *panagyret*... To su kao današnji vašari. Održavali su se na periferiji grada gde su se okupljali trgovci iz regiona i osim trgovanja, nekakav društveni život se dešavao tu, dakle pevanje, diskusije i vreme za odmor. Držali su se jednom godišnje i išli su u razne gradove. Na primer jedan u Gnjilanu je bio poznat kao i oni u Ohridu i Elbasanu.

---

⁸ Tur.: *mejhane*, kafana.

Mejdani su bili drugi javni prostori. To je otvoren prostor za molitve. Osim džamije, kad bude previše ljudi koji se mole u džamiji a nema dovoljno mesta za sve, ravna javna površina kao neki trg se koristio, to se zvalo *mejdan*. Na današnjem turskom, *mejdan* znači trg. I naravno bilo je manjih javnih prostora kao što su javne česme ili bunari gde bi ljudi uzimali vodu, uvek bi imali mesto da se odmore, da sednu, da provode vreme i ljudi bi se tu nalazili. Često bi se omladina okupljala tu i tu su započinjale ljubavi kada nisu već bile ugovorene. Pogotovo u gradovima.

Aurelja Kadriu: Kako se to menja kasnije? Pogotovo u modernoj Prištini?

Iljir Đinoli: Modernizam ima drugačiji pristup prema javnim prostorima, jer prvo politički kroz javni prostor država ima cilj da prenese poruku da svoj rad posvećuje narodu, mislim oni to moraju da prenesu narodu. I zbog toga veći trgovi su potrebni, trgovi koje mogu da okupe više ljudi gde se organizuju *meetings* [engleski - mitinzi] da bi se protestovalo ono što radi država.

Trgovi koji su sagrađeni tokom socijalizma ili modernizma su uglavnom trgovi koji nisu okruženi zgradama, to je ono što je jedinstveno na svetu. Kad god bi započela konstrukcija u modernizmu, od '30ih pa do recimo '90ih, svaki trg koji je napravljen ima najmanje dve slobodne strane. Mislim, nije okružen zgradama ali uvek ima mesta koje služi velikim zgrada, monumentalnim zgradama ali u isto vreme je i trg.

Okupljanje na trgovima je uglavnom organizovala država, nije da su se građani spontano okupljali zbog nekog događaja. Mislim i kad nije bilo ničega na trgu, to ne privlači ljude. Zbog toga svaki put kad se kafić negde pojavi ili prostor koji ima prizemlje, prilika da se ljudi okupe zbog nekog događaja se stvara unutra, a postepeno se dešava napolju, u javnom prostoru. Dakle ovo ne nalazite na početku modernističkih trgova, ili modernističkim javnim prostorima.

Neki prostori koji potiču iz modernizma su važni, na primer mesta za rekreaciju i sport, mislim, oni paze na zdravlje ljudi. Ili parkovi, zelene površine u nastanjenim mestima. Na primer ako odete u Ulpianu, razmera građevine sa javnim prostorom kako reći, jako pozitivno u smilu odnosa sa zelenilom, igralištima, sportom i mestima za rekreaciju. Mislim, nalazimo dovoljno polja, dovoljno igara za stanovnike. Imaju škole, to jest u ovom kontekstu socijalizam je pazio na živote, u smislu stvaranja uslova za zdraviji život. Uvek pričamo o zdravom i kontrolisanom mestu, što prevalizali granice demokratije i slobode.

Sad je bilo drugačije u drugim zemljama ali pričamo više o Kosovu, jer ako pričamo o Albaniji, skroz je druga situacija tamo. Ali važno je za Kosovo pogotovo Prištinu, taj period modernizma koji je označavao kako da kažem, začetak arhitekture i urbanizma kao profesija. Mislim na Kosovu nije postojalo planiranje pre. Na primer prvi arhitekta, profesor Baškim Fehmiu je diplomirao 1958. Onda su došli drugi, profesorka Suada Mekuli i ostali. Oni su samo uspeli da otvore Arhitektonski fakultet 1978. škola gde se obrazuju arhitekta i urbanisti.

I ovo je doba kada se osnivaju institucije, kada Kosovo dobija autonomiju '74, to je vreme kad su se gradile neverovatne zgrade, u smislu strukture i arhitekture, jer je većina poznatih arhitekata

Jugoslavije radilo na njima. Primeri su Pres Palata *Rilindja*, Sportska palata *Boro i Ramizi*, Tehnički fakultet, Radio palata, zgrada Skupštine...

Aurelja Kadriu: Šta one predstavljaju za Vas?

Iljir Ćinoli: Pisao sam o tome u knjizi, na izložbi koju smo pravili smo hteli da kažemo da je period bio... Kako reći, period začetka arhitekture kao proesije ali isto kao ekspresije nove države je tek krenulo sa razvojem. Mislim osim ljudi i vladavine, način, demokratski sistem, država pokazuje svoj identitet razvojem u smislu umetnosti i kulture, pogotovo arhitekture, da je umetnost posvećena svakome, umetnost za koju ne morate da idete u muzej da bi videli. Ili da idete u bioskop, ili na koncerte da iskusite muziku, možete da iskusite arhitekturu gde god da ste. Isto važi i za grad.

Mislim kao rezultat razvoja grada, arhitektura i urbanizam pokazuju razvoj u kulturnom smislu. Ako poredimo danas, 2018, kraj 2018. i pogledamo šta smo sagradili u 19 godina, poredimo šta smo sagradili tokom godina recimo od '60ih do '90ih... Čak iako su uslovi i finansije bolji, nismo uspeli da ponovimo nijednu zgradu koja je napravljena tada. To je naravno zbog nedostatka znanja. Ne zbog nedostatka novca ili posvećenosti već zbog neobrazovanja. Naravno da pravite greške kad ne znate nešto, ali pogotovo kad ne znate a mislite da znate, mislim, to je jako opasan trenutak, jer kad ne znate a želite da znate, onda možete da se povežete s nekim ko zna. Mislim danas vidimo rezultate toga.

Period od '70ih i '80ih je više produktivan kad pričamo o razvoju arhitekture na Kosovu, i tu možemo da vidimo stanje Kosova. Ne samo u Prištini nego u većini gradova. Mislim isto ima industrijalizacije... Pre neki dan je bio članak gde je pisalo da je bilo 17 hiljada zaposlenih u industriji '79. godine u Gnjilanu. Mislim, to je... Možemo da kritikujemo socijalizam kao planiranu ekonomiju, ne tako efikasnu kao što bismo hteli, ali ipak, funkcionisalo je u uskom Jugoslovenskom tržištu, koje je imalo 20 miliona ljudi, mislim, da je bila šansa za trgovanje u regionu i dalje, mislim da se ekonomija ne bi raspala tako brzo. Bez obzira na etničke tenzije koje su mogle biti uzrok...

Ali ipak, pričamo o periodu kada, posle kad vidimo u smislu građenja, kao što su stambene zgrade ili socijalne, kulturne zgrade... Danas, ne možemo da napravimo koncertnu halu, i da je zahtev da ima 600 sedišta kada zapravo u Đakovici ima Dom kulture koji ispunjava kriterijume u smislu akustike, ima sve, ima 700 sedišta. Mislim sagrađen je, mislim, otvoren je 1978. godine ako se ne varam, i trebalo je tri godine da se izgradi, od '75. do '78. Mislim u to vreme, da se sagradi taka zgrada, danas u 21. veku ne biste mogli da napravite koncertnu halu. Onda čak u prestonici, gde je podrška od donatora uvek prisutna, sve što vam treba da dobijete podršku je na pravom mestu u pravo vreme.

Što se tiče javnog prostora tokom '90ih, nema puno da se kaže. Bio je premešten spolja u unutrašnje prostore, u kafiće. Kafići su bila mesta gde se narod obično okupljao, pričao i provodio slobodno vreme. Retko su se okupljali u parkovima, uglavnom u kafićima. To je bilo očigledno u Prištini na primer jer se kompletno promenilo. Javni život je premešten iz centra ovde, sa trga Majke Tereze, deo u *Kurriz* a drugi u *Qafu*. I pošto je pravac od *Qafe* do Arberije, Dragodan, bio više kako reći, fakultet, društveni prostor i stambene kuće okolo, to je bila nova linija koja je dala život ovom delu grada.

Jedno vreme uopšte nisam išao tu jer sam živeo u Talidžu i odatle sam došao odmah ovde, kad sam morao da stanem u *Qafi*, stao sam tako da sam išao u *Kurriz* jako retko. I nije bilo poželjno ići noću tada, išli smo uglavnom u toku dana. Naravno bila je i Elida, mesto za sastanke u centru, u Palati mladosti i sporta koja je bila jedina, nije bilo drugih kafića. Uvek je bilo puno jer je toliko ljudi dolazilo često.

Aurelja Kadriu: Zašto ste tako vezani za Elidu? Šta ona predstavlja za Vašu generaciju? Što ste provodili toliko vremena tamo?

Iljir Đinoli: Da. Što smo provodili vreme tamo? Palata mladosti i sporta je imala trgovačku ulogu i bila je u centru. Nije bilo trgovanja nigde drugo, bio je šoping centar [*Gërmia*] i Palata mladosti, mislim te dve zgrade. Tokom '90ih, šoping centar je bio neuspešan jer je menjao vlasništvo iz socijalnog u privatno. U Palati mladosti su bile uglavnom privatne radnje, ili su ih promenili u privatne u međuvremenu.

Pekara Elida je bila tu otkad je otvorena Palata mladosti i sporta, tu je bila, sećam se da smo išli tu tokom studija i čak posle studija, bilo je mesto gde smo išli na kafu, dobru kafu i slatkiše. Imala je isto i manje privlačan enterijer, ali i dobru lokaciju. Čak i danas je ista, dobra. Mislim nije vezano za veliki broj radnji ali ipak ispunjava... Naravno danas tu ima jako puno kafića, ali još uvek ima taj prestiž. I nisu menjali kvalitet, sačuvali su isti kvalitet, isti sladoled naravno.

Aurelja Kadriu: Kakav izgleda Vaš život sada?

Iljir Đinoli: (smeje se) Moj život je, još uvek je ispunjen mnogim aktivnostima. Osim kancelarije gde radim sa još dvoje kolega koji su bili moji studenti, od kojih je jedan takođe asistent na fakultet sa troje mlađih arhitekta... Deo mog života se odvija kao vanredni profesor na državnom fakultetu i kao redovni profesor koji drži master predavanja na AAB Univerzitetu. To su u suštini tri posla, ali većinu obavim ovde u... U stvari, mislim da nemam ništa studentima da pokažem ako ne radim.

Oni često ne znaju kako da prenesu znanje, čak i iz istraživanja koje sprovode, što je uglavnom teoretsko istraživanje, što je za kreativnu profesiju poput arhitekture... Naravno da je istraživanje važno, ali je i važno da ste kao arhitekta kreativni, kad umete da stvarate, da dizajnirate zgradu ili plan u svakoj razmeri, zavisi od toga koliko ste naučili. Naravno to je važno i ne postoji projekat u arhitekturi koji se može uraditi bez istraživanja, mislim, čak barem malo istraživanja je potrebno. Istraživanje je multidimenzionalno, ali ipak, vođeno idejom.

Ali ako ne prenosite svoje znanje kao projektant, pričam o vredim iskustvima, ne svakakvim iskustvima... Teško je reći da ste pripremili studente da budu sposobni da stvaraju. Još jedna stvar koju radim sa užitkom je saradnja, posebno međunarodna saradnja što je kao tradicija na Univerzitetu u Prištini posle rata. Svake godine imamo *workshops* [engleski - radionice] sa nekim stranim univerzitetom. Pošto imam te konekcije od ranije, mislim upoznat sam s drugim univerzitetima, vođa sam CEEPUS programa na Fakultetu za arhitekturu i građevinarstvo, što je deo odseka Arhitekture.

Vodio sam program za Erasmus+, koji je u suštini osmišljen za 15 studenata da završe svoje master studije u Roterdamu, Holandiji. Mislim nije osmišljen samo za jedan semestar već je i deo Univerziteta u Roterdamu, program koji priprema studente metodološki i praktično na lokaciji u Roterdamu, da se bave određenom temom, program je jako uspešan. Prema rečima profesora odatle, priznali su da se rezultat ne razlikuje od njihovih studenata, dakle studenata koji su u rangu evropskog kvaliteta studija.

Tako da šta god urade tamo, rade svojom voljom. Šteta je što postoji član koji je kontradiktoran Ustavu i druga dva zakona, zakonu rada i zakonu protiv diskriminacije, koji stavlja ispred svih kriterijum godina koje profesor mora imati, uključujući i iskustvo, preporuke, sposobnosti i očigledno, rezultata koji se mogu izmeriti. Ali ipak, to je nešto što može da se sredi.

Aurelja Kadriu: Ako nemate ništa više da dodate, htela bih da Vam se zahvalim na Vašem vremenu.

Iljir Đinoli: Kad gledate život retrospektivno... Shvatite da je uvek dobro dokumentovati ga nekako, da li kroz dnevnik ili... Kako god, na primer da postoji šansa da se zapišu mnoge stvari i...

Aurelja Kadriu: Pričali smo o tome kako još uvek pišete...

Iljir Đinoli: Da, ali ja vam pričam kako ima mnogo stvari kojima mogu da se vratim putem fotografija i drugih stvari koje sam zapisivao, tačno mogu da se setim. Imam sposobnost da pamtim datume, istorijske događaje i vezujem ih za druge događaje koji nisu direktno povezani sa mnom, ali datumi koji su označeni, tako ja pamtim stvari i mogu da se vratim i da pišem o njima. Međutim sećam se da tokom rata, kada je on bio moj komšija, još uvek jeste, profesor Halil Turku, univerzitetski profesor na Matematičkom fakultetu... On je pisao dnevnik, pisao je svakog dana o tome šta se dešavalo tokom rata. On ima dnevnik rata. U jednom trenutku, rekao sam: "Možeš li da sakriješ kompjuter negde jer oni da dođu bilo kad i da ga oduzmu i onda sve što si napisao će nestati"? I on je poštovao moje mišljenje, sakrio je kompjuter i tako je dnevnik preživeo, ali ga on nažalost nije objavio još uvek. Mislim, to je možda 10-15 minuta dnevno da se piše o stvarima koje su se dešavale tokom dana i to će ostati kao istorija koja živi. Šta mi danas radimo sa kamerama je retrospektiva koja se dešava za dve godine, naravno bilo bi vredno ako je nešto zapisano i ako se odnosi na datume, odnosi se na događaje.

Aurelja Kadriu: Hvala Vam puno!

Iljir Đinoli: Nema na čemu!

Aurelja Kadriu: Hvala puno!